

TÜRKİYE’NİN 1990-2015 DÖNEMİNDEKİ EKONOMİK PERFORMANSI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Serdar GÖCEN*

Öz

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinin 1990-2015 dönemine ilişkin ekonomik performansını incelemek için şu sorulara cevap aranmıştır. Bir, Türkiye ekonomisinin büyüme performansı 1990-1998, 2002-2007 ve 2010-2015 dönemlerinde farklılık gösteriyor mu? İki, Türkiye ekonomisinin büyüme performansı bu üç dönemde, dünya ekonomisi, gelişmekte olan ülkeler, Euro Bölgesi ve özellikle BRICS ve MINT ülkelerine göre nasıl bir performans göstermiştir? Üç, Türkiye ekonomisindeki konjonktürel dalgalanmaları nasıl açıklanabilir? Yapılan analiz sonucunda, Türkiye’nin ekonomik performansının 2002-2007 döneminde 1990-1998 ve 2010-2015 dönemlerinde göre büyüme oranları ve istikrar açısından daha iyi olduğu, 2001 krizi sonrasında büyümenin finansmanında yabancı kaynak kullanımının arttığı belirlenmiştir. Türkiye’nin 2002 sonrasındaki ekonomik performansındaki trendin diğer ülke gruplarından farklılaşmadığı ve dünya ekonomisindeki gelişmelerin en belirleyici faktör olduğu tespit edilmiştir. Türkiye ekonomisinin konjonktürel dalgalanmalarının Avusturya İş Çevrimleri Teorisi ile analiz edilmesi sonucunda, ekonominin sermaye yoğunluğu yüksek olan sektörlerin canlanma ve durgunluk dönemlerinden daha fazla etkilendiği ve volatilitésinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Performans, Büyüme, Konjonktür

JEL Sınıflaması: E30, F4, F44

AN EVALUATION ON THE ECONOMIC PERFORMANCE OF TURKEY FOR THE 1990-2015 PERIOD

Abstract

In this paper, the following questions were answered to analyze the economic performance of Turkish economy. First, is there a difference in economic performance of Turkey between periods 1990-1998, 2002-2007, 2010-2015. Second, does Turkey has a different economic performance in these three periods comparing with the world economy, advanced countries, Euro Area, and BRICS and MINT countries? Third, how can the business cycles in Turkish economy be explained? It was found that the best period is 2002-2007 which Turkey has higher economic growth rates and more stable economy than the other two periods. After the crisis in 2001, Turkey has used the foreign resources to finance its

* Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, İstanbul. E-mail: serdar.gocen@marmara.edu.tr

economic growth. It was also found that Turkey has the similar economic performance trend with the other country groups and the conditions of the world economy have been the most important element in the period after 2002. Business cycles in Turkish economy were analyzed by Austrian Business Cycle Theory and it was found that the sectors with higher capital insensitivity were the most affected and had higher volatility.

Keywords: Economic Performance, Growth, Business Cycle

JEL Classification: E30, F4, F44

I. Giriş

Türkiye'nin son 30 yılda sergilediği ekonomik performansı üzerine yapılan yorumlar incelendiğinde genel olarak iki dönüm noktasının öne çıktığı görülmektedir. Bu dönüm noktalarından ilki, 2001 krizi ve sonrasında yapılan reformlardır. Türkiye'nin iç dinamiklerinden kaynaklanan sebeplerle yaşadığı 2001 krizi (Akat ve Yazgan, 2013; Özel, 2015) sonrasında yapılan reformlar ve uygulanan ekonomik politikalar, dönemin politik olarak istikrarlı ortamı ile birleştiğinde ekonominin performansının 1990'lı yıllardan farklılaştığı kabul edilmektedir. İkinci dönüm noktası ise, 2008-2009 yıllarında gerçekleşen küresel krizdir. Bu kriz, 2001 krizinden farklı olarak, Türkiye'nin dünya ekonomisine entegre olması ve dünya ekonomisinde yaşanan finansal krizin ülke ekonomisini etkilemesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Küresel kriz sonrası dönemde Türkiye'nin ekonomik performansının kriz öncesi döneme göre olumsuz manada farklılaştığı kabul görmektedir. 2010-2015 dönemine ilişkin ekonomik performansın 2002-2007 döneminin gerisinde kaldığı, ekonominin hem daha yavaş büyüdüğü hem de kırılganlığının arttığı bir dönem olarak yorumlanmaktadır¹ (Acemoglu ve Ucer, 2015; Rodrik, 2015).

1990'lı yıllar Türkiye'nin enflasyonun ve kamu açığının yüksek ve kamu borç yükünün ağır olduğu bir ortamda büyümeye çalıştığı yıllar olmuştur. Bu dönemde büyüme yüksek enflasyon oranı ile birlikte gerçekleşebilmiş, ülke uzun süre yüksek enflasyona ve dönem dönem krizlere maruz kalmıştır. Enflasyonla mücadelede 1999 yılında IMF ile yapılan stand-by anlaşması ile uygulanmaya konulan programın 2001'de kriz ile sonuçlanmasının ardından yapılan reformlarla başlayan enflasyonla mücadelenin yeni döneminde, ekonomi önceki döneme göre daha hızlı büyürken bu kez de büyüme yüksek cari açık ile birlikte mümkün olmuştur. Bu dönemde ekonomi kaynak ihtiyacını yurt dışından yabancı sermaye ile sağlamıştır. 2008-2009 küresel krizinin ardından, kişi başına düşen gelirdeki büyüme yavaşlarken, kaynak kullanımında ise kısa vadeli yabancı yatırım ve borçlanma önem kazanmıştır.

Türkiye'nin ekonomik performansını dönemsel olarak inceleyen çalışmalarda, ekonomik performansın farklılaşmasına yönelik açıklamalardan biri büyüme oranlarının yüksek olduğu dönemlerde (2002-2007) Türkiye'nin kurumsal olarak gelişmiş olduğu şeklinde yapılan yorumlardır. Acemoglu ve Ucer (2015), Türkiye'nin ekonomik büyümesindeki çıkış ve inişleri

1 Yenilenen GSYH verileri bu tespitler ile uyumlu olmasa da bu çalışmada yapılan karşılaştırmalarda kişi başına düşen gelir kullanılacaktır.

kurumsal çerçeveden incelemektedirler. Büyüme oranlarının yanı sıra, sağlık ve eğitim gibi verilere de yer verilen çalışmada, Türkiye'nin 2002-2007 dönemine ilişkin kapsayıcı bir büyümeye sahip olduğu tespiti yapılmıştır. Bu dönemin kurumsal gelişmeleri Doing Business Index ve Avrupa Birliği ile ilişkiler çerçevesinde ele alınmıştır. 2002-2007 dönemi ile 2010-2015 dönemi arasında yapılan karşılaştırmada ilk dönemde yaşanan kurumsal iyileşme ve AB ile yürütülen olumlu ilişkilerin 2010-2015 döneminde negatif bir görünüme dönmesi nedeniyle Türkiye'nin ekonomik performansını olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir.

Türkiye'nin ekonomik performansını değerlendiren diğer bir çalışmada ise Rodrik (2015) yüksek büyüme döneminin yükselen ekonomilerden farklı olmadığını, hatta bazı ülkelerin gerisinde kaldığını, bu dönemde ekonomide yapısal bir değişim yaşanmadığını, dünyadaki yabancı sermaye ve likidite bolluğu ile bu yüksek büyüme döneminin mümkün olduğunu belirtmiştir.

Rodrik (2012) 2001 krizi sonrasında uygulanan sağlam makroekonomik politikaları, 2002 sonrasında yakalanan yüksek ekonomik büyüme oranlarının nedeni olarak tespit ederken, aynı zamanda bu dönemde kaygı verici gelişmelerin de olduğunu belirtmektedir. Tasarrufların azalması, yeterli istihdamın yaratılamamış olması, dış açık ve düşük yatırım kaygı verici gelişmeler olarak sayılmaktadır (s.42-43).

Türkiye'nin ekonomik performansını değerlendirmek için; hem Türkiye'nin ekonomik performansını dönemsel olarak kendi içinde, hem de dünya ekonomisi ve diğer ülkelere nispetle incelemek daha sağlıklı bilgiler sağlayabilecektir. Bu nedenle bu çalışmada, Türkiye ekonomisi 1990-1998, 2002-2007 ve 2010-2015 olmak üzere üç döneme ayrılarak incelenecek ve aynı dönemlerde dünya ekonomisine, gelişmiş ülkelere, Euro Bölgesine ve Türkiye'nin içinde yer aldığı kırılğan ülke grupları olan BRICS² ve MINT³ ülkelerine nazaran ekonomik performansının nasıl olduğu incelenecektir.

Bu amaçla çalışmada cevap aradığımız sorular şunlardır:

1. Türkiye ekonomisinin büyüme performansı 1990-1998, 2002-2007 ve 2010-2015 dönemlerinde farklılık gösteriyor mu?

Bu soruya cevap aranarak yüksek büyüme dönemi olarak kabul edilen 2002-2007 döneminin diğer iki dönemden ayrışıp ayrışmadığı ve 2000'li yılların 1990lardan farklılık gösterip göstermediği tespit edilmeye çalışılacaktır.

Ancak böyle bir tartışma tek başına yeterli olmayacağı için, uluslararası bir karşılaştırma yapmak gerekecektir. Bu nedenle ikinci soru şu şekildedir:

2. Türkiye ekonomisinin büyüme performansı bu üç dönemde, dünya ekonomisi, gelişmekte olan ülkeler, Euro Bölgesi ve özellikle BRICS ve MINT ülkelerine göre nasıl bir performans göstermiştir?

2 Brezilya, Rusya, India, Çin, Güney Afrika.

3 Meksika, Endonezya, Nijerya, Türkiye.

Bu soru Türkiye'nin ekonomik performansının dünya ekonomilerindeki genel trend ile uyumlu olup olmadığı anlamaya imkânı sağlayacaktır. Türkiye gibi dışa belli oranda açık ve iç ve dış dinamikleri itibariyle kırılğan bir yapıya sahip olan bir ekonominin küresel ekonomideki gelişmelerden, dalgalanmalardan, krizlerden etkilenmemesi mümkün değildir. Ayrıca 2002 sonrası dönemde yapılan reformlar sonrasında Türkiye'nin dünya ekonomisine entegrasyonunda artış olup olmadığının tespiti açısından da ikinci soruya cevap vermek önem taşımaktadır.

İlk iki soruya cevap verebilmek için kişi başına düşen gelir büyüme oranları, doğrudan yabancı yatırımların GSYH'ya oranı ve dış borç stokunun GSYH'ya oranı kullanılacaktır. Böylece bu verilerdeki dönemsel değişiklikler dünya ekonomisi, gelişmiş ülkeler, Euro Bölgesi ve BRICS ve MINT ülkeleri ile karşılaştırma yapılarak incelenecektir. Çalışmada, Türkiye gibi gelişmekte olan ve kırılğan ülkeler olmaları nedeniyle, BRICS ve MINT ülkeleri ile kıyaslama yapılacak, diğer ülke gruplarına ilişkin sadece büyüme oranlarına yer verilecektir.

3. Türkiye ekonomisindeki konjonktürel dalgalanmalar nasıl açıklanabilir?

Bu sorunun cevaplanmasında Avusturya İş Çevrimleri Teorisi (AİÇT) kullanılacaktır. Türkiye GSYH'sı iktisadi faaliyet kolları sınıflandırılarak bu soruya cevap verilmeye çalışılacaktır.

Çalışma çeşitli sınırlamalara sahiptir. Öncelikle, çalışmada likidite bolluğu ve kurumsal faktörlerin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediği ele alınmamaktadır. Bu nedenle likidite ve kurumların yıllar itibariyle değişimi incelenmemektedir. Bu durum Türkiye'nin ekonomik performansını dönemler itibariyle karşılaştırılmasına engel oluşturmamaktadır.

İkinci bir eksiklik, ülkenin ekonomisinin büyürken yarattığı kırılğanlıklardır. Çalışmada kırılğanlık göstergelerinin bir kısmına yer verilecek olsa da, bu değişkenler kırılğanlık ile ilişkili olarak değil, kaynak kullanımındaki değişimleri ortaya koymak için kullanılacaktır.

Çalışmanın bundan sonraki kısmı şu şekilde organize edilmiştir: İkinci bölümde dışa açık bir ekonominin performansını etkileyen içsel ve dışsal etmenler incelenecektir. Üçüncü bölümde Türkiye ekonomisinin performansı üç döneme ayrılarak kendi içinde, dünya ekonomisine, gelişmiş ülkelere, Euro Bölgesine ve BRICS ve MINT ülkelerine nazaran incelenecektir

Dördüncü bölümde Türkiye'de iş çevrimleri incelenecektir. Öncelikle, AİÇT kısaca tanıtılacak, sonrasında Türkiye GSYH'sı alt sektörler itibariyle incelenecektir.

2. Ekonomik Performansı Etkileyen Faktörler

Dışa açık bir ekonominin performansını etkileyecek etmenleri Akat ve Yazgan (2013: 7-12)'ın yaptığı ayrıma uygun olarak küresel ve yerel etmenler olarak ayırabiliriz. Akat ve Yazgan (2013) küresel etmenleri ticaret hadleri ve dünya ekonomisinde yaşanan dalgalanmalar olarak sınıflandırmaktadır.

Emtia fiyatlarındaki yükselme ekonomi üzerinde negatif bir etki yaratacaktır. Bu durum ticaret hadlerinin aleyhe dönmesi ile açıklanmaktadır. Diğer bir etki emtia fiyatlarındaki yükselişin üreticilerin ihtiyaç duydukları ara malı ve hammadde fiyatlarında artışa neden olarak üretim üzerinde olumsuz bir etki yaratması şeklinde ortaya çıkacaktır (Akat ve Yazgan, 2013: 7-12).

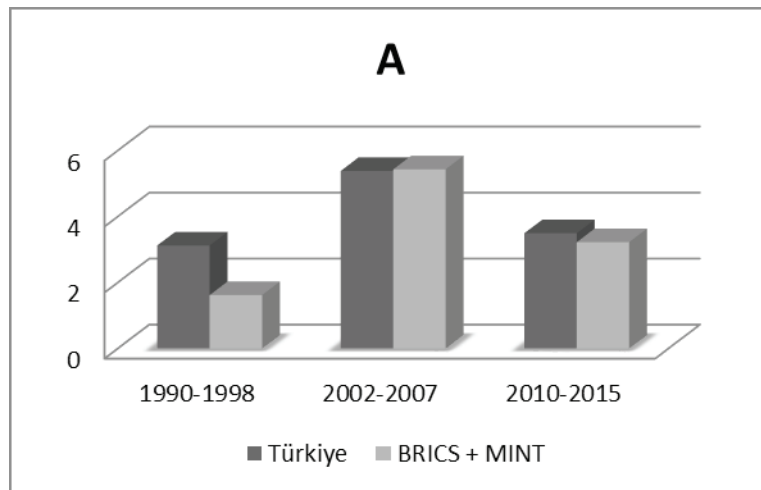
Dünya ekonomisindeki konjonktürün etkisi ise ticaret partnerleri ve büyümenin finansmanı olarak ikiye ayrılır. Dünya ekonomisi ve ülkenin ticaret partnerlerindeki büyüme, ülkenin ihracatını arttırarak büyümeyi olumlu etkiler. Finansal akımların yüksek olduğu dönemlerde ise, büyümenin finansmanı ucuzlayıp kolaylaştığı için büyüme olumlu etkilenecektir (Akat ve Yazgan, 2013: 7-12).

Ekonomik performansı etkileyen yerel gelişmeler ise kurumsal faktörler ve sağlam ekonomi politikaları olarak ayrılabilir (Acemoglu ve Ucer, 2015; Akat ve Yazgan, 2013; Rodrik, 2012). Acemoglu ve Ucer (2015) Türkiye'nin ekonomik performansını değerlendirdikleri çalışmalarında 2008 krizi öncesi dönemdeki yüksek oranlı ve kapsayıcı büyümeyi Türkiye'nin kurumsal yapısının iyileşmesi ve AB ile yaşanan olumlu ilişkilerle açıklamaktadırlar. Rodrik (2012) 2002 sonrasında yakalanan yüksek ekonomik performansa sağlam makroekonomik politikaların katkı yaptığını belirtmektedir.

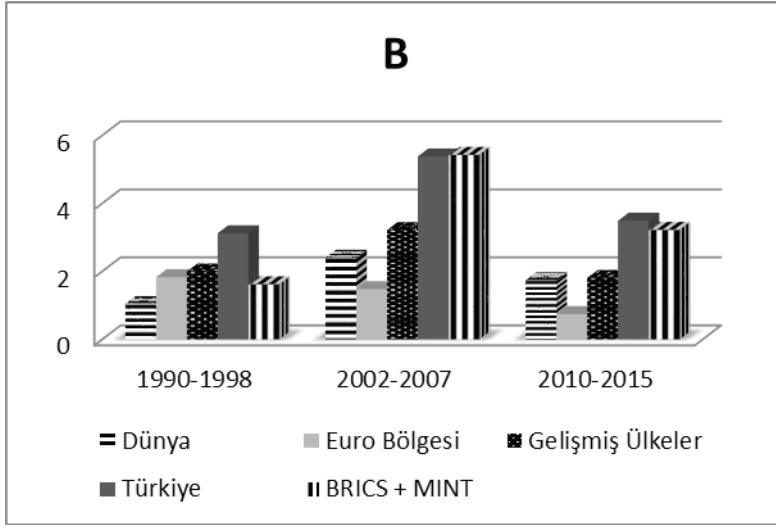
3. Türkiye'nin Ekonomik Performansı: 1990-2015

Bu kısımda Türkiye'nin ekonomik performansı çeşitli göstergelerle incelenecektir. Bunun için 1990-2015 dönemi üç ayrı periyoda ayrılmıştır. Bu ayırım makalenin amacıyla da uygun olarak 1990-1998, 2002-2007 ve 2010-2015 şeklinde yapılmıştır. Böylece 1990'lı yılları, 2001 krizi sonrası yapılan reformların ve küresel krizin ekonomiye etkilerini incelemek mümkün olacaktır.

Grafik I: Dönemler itibariyle kişi başına düşen gelir büyümesi (A)

Kaynak: Dünya Bankası.

Grafik 2: Dönemler itibariyle kişi başına düşen gelir büyümesi (B)

Kaynak: Dünya Bankası.

Grafik 1'de (A kısmı) Türkiye'nin 2002-2007 döneminde diğer iki döneme göre daha yüksek bir büyüme oranı yakaladığı görülmektedir. Burada ilginç unsur 1990-1998 döneminde Türkiye'nin BRICS ve MINT ülkelerinin ortalamasından daha yüksek bir büyüme oranı yakalamış olmasıdır.

2010-2015 döneminde ise büyüme oranlarının tüm ülke gruplarında düşmüş olduğunu görüyoruz. Bu düşüş Türkiye için 1990lar seviyesine geri dönüş olarak gerçekleşmişken, BRICS ve MINT ülkelerinin düşüşe rağmen 1990'lı yıllardaki büyümenin üzerinde bir büyüme oranı yakaladıkları görülmüştür.

Grafik 2'de (B kısmı) kullanılan daha geniş ülke grubu ile yapılan karşılaştırma sonuçları da yukarıda yapılan tespit ile uyumludur. Üç dönem incelendiğinde Euro Bölgesi haricinde, dünya ekonomisinin ve gelişmiş ülkeler⁴ grubunun da benzer bir eğilime sahip olduğu görülmektedir.

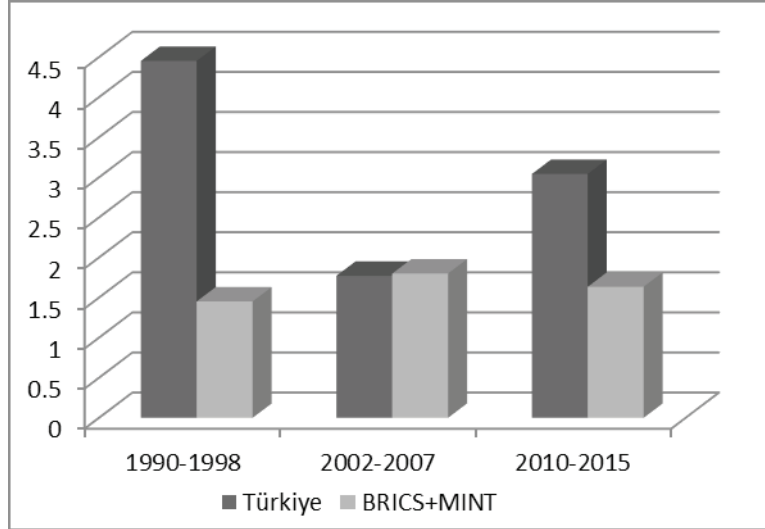
Kişi başına düşen gelir büyüme oranlarının karşılaştırılması sonucunda Türkiye'nin bu üç dönemdeki büyüme performansının genel trend ile uyumlu olduğu söylenebilir. Küresel ekonominin genel durumunun ve gelişiminin tüm ülkelerde ve dünya ekonomisinde yarattığı etkiyi Türkiye üzerinde de görebiliyoruz. 1990-1998 döneminde Türkiye'nin seçilen ülke grupları arasında en iyi performansı gösteren ülke olması ilginç bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik performansın değerlendirilmesinde diğer önemli bir gösterge ekonominin volatilitésidir. Akat ve Yazgan (2013)'ın çalışmalarına uygun olarak, kişi başına düşen gelirdeki

⁴ Gelişmiş ülkeler sınıflandırması IMF'den alınmıştır. Avustralya, Kanada, Hong Kong, Macao, Danimarka, İzlanda, İsrail, Japonya, Güney Kore, Yeni Zelanda, Norveç, Singapur, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'den oluşmaktadır. Çek Cumhuriyeti ve San Marino veri eksikliği nedeniyle dışarda bırakılmıştır.

büyümenin standart sapması olarak hesaplanan Türkiye ve BRICS ve MINT ülkelerinin ekonomik volatilitesi Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 3: Ekonomik volatilité

Kaynak: Dünya Bankası.

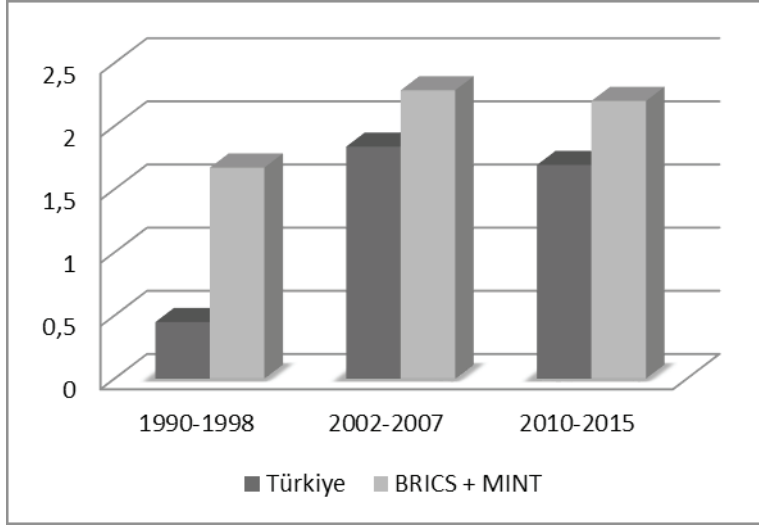
2002-2007 dönemi dışında, Türkiye ekonomisinin volatilitésinin çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu da ekonominin istikrarlı bir büyüme trendi yakalayamadığını göstermektedir.

2002-2007 dönemi yüksek büyüme oranlarının yanı sıra, Türkiye'nin ekonomik istikrarı da yakaladığı bir dönem olduğu görülmektedir. Ayrıca, BRICS ve MINT ülkeleri ortalaması ile karşılaştırıldığında, diğer iki dönemde Türkiye'nin çok daha dalgalı ve istikrarsız bir ekonomiye sahip olduğu görülmektedir. Diğer bir sonuç, 2010-2015 döneminde, önceki döneme göre, Türkiye'nin istikrarı bozulurken, BRICS ve MINT ülkeleri için küçük de olsa bir artışın yaşanmış olmasıdır.

Ekonomik performansla ilgili önemli bir diğer gösterge büyümenin finansmanının nasıl yapıldığıdır. 1990'lı yıllar Türkiye'nin yüksek enflasyon ile büyümeyi finanse ettiği yıllar olmuştur. Tasarrufların düşük olduğu ve enflasyonun düşürülmeye çalışıldığı dönemlerde ise büyümenin finansmanı yabancı kaynak kullanımı ile mümkün olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar büyümenin finansmanı açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, doğrudan yabancı yatırımlar ile büyüme oranları arasında yüksek bir korelasyon olması, doğrudan yabancı yatırımların incelenmesinin önemini arttırmaktadır (Akat ve Yazgan, 2012: 5).

Grafik 4'te 2002 sonrası dönemde global gelişmelere uygun olarak, yabancı kaynak kullanımının önemli bir unsuru olan doğrudan yabancı yatırımların arttığı görülmektedir. Bu dönemde Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım kullanımı BRICS ve MINT ülkelerine göre daha fazla artmıştır.

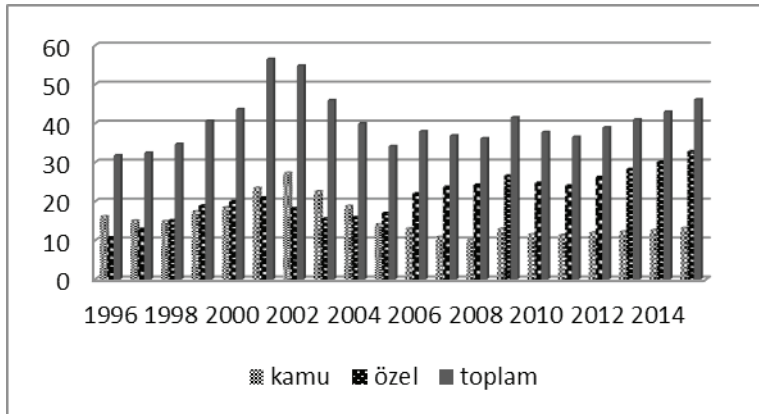
Grafik 4: Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GSYH

Kaynak: Dünya Bankası.

Yabancı kaynak kullanımı ile ilgili diğer bir gösterge olan dış borç stoku Grafik 5'te görülmektedir.

Grafik 5: Dış borç stoku/GSYH

Kaynak: Turkish Data Monitor.

Dış borçlarla ilgili en çarpıcı gelişme, finansal kriz ile birlikte özel sektörün borçlarının yüksek düzeylere çıkmış olmasıdır.

Genel olarak, Türkiye'nin 2001 sonrasında yabancı kaynak kullanımını arttırdığı söylenebilir. 2001 yılında ABD'de yaşanan krizin ardından uygulanan gevşek para politikalarının sonucunda uluslararası likiditenin artması dünya ekonomisini etkilediği gibi Türkiye'yi de olumlu olarak etkilemiştir. Yurt dışı kaynaklara ulaşmanın daha kolay olması sayesinde Türkiye hem yüksek büyüme oranları yakalayabilmiş hem de kamu açıklarını ve enflasyonu düşürmeyi başarabilmiştir.

Türkiye'nin 2008/2009 krizi sonrasındaki performansı da dünya ekonomisinden farklı bir eğilim göstermemektedir. Büyüme oranlarındaki düşüş Türkiye'de daha fazla olmuş, yabancı kaynak kullanımı da doğrudan yabancı yatırımlardaki azalış ve dış borçlardaki artış ile daha olumsuz bir görünüm sergilemiştir.

Büyümenin yabancı kaynaklarla finanse edildiği bu dönem, Türkiye açısından 1980lerden sonraki ikinci dışa açılma olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin 2002'den sonra yaşadığı bu ikinci dışa açılma ile daha yüksek büyüme imkânı sağlanmış, 1990larda enflasyon olarak kendini gösteren semptom, bu dönemden sonra cari işlemler açığı haline gelmiştir. Bu dönem Türkiye'nin yabancı kaynak kullanımını ile ikinci bir dışa açılma yaşaması dünyadaki likidite bolluğunun yanı sıra kurumsal faktörlerle de açıklanabilir. BRICS ve MINT ülkelerine göre Türkiye yabancı kaynak kullanımını daha fazla arttırmıştır. Türkiye'nin dünya likidite ve sermaye bolluğundan daha fazla pay almaya başlamasında kurumsal faktörler de rol oynamış olabilir. Ancak kurumsal faktörler kullanılarak yapılan açıklamaların da sınırlamalar içerdiği unutulmamalıdır (Acemoglu ve Ucer, 2015; Akat ve Yazgan, 2013).

4. Türkiye Ekonomisinin Konjonktürel Değerlendirilmesi

4.1. Avusturya İş Çevrimleri Teorisi

Avusturya İktisat Okulu'na göre ekonomide üretim artışı için temel faktör sermaye birikimidir. Sermaye miktarının artması, ülke sakinlerinin gelirlerini ve refah seviyelerini arttıracaktır. Sermaye miktarının artması için ihtiyaç duyulan daha fazla yatırım ancak tasarruf ile mümkün olmaktadır. Bireylerin zaman tercihlerindeki azalma neticesinde artan tasarrufların girişimciler tarafından yatırımlara dönüştürülmesi üretim sürecinin uzamasına ve gelir seviyesinin artmasına neden olur.

Ancak yatırımların tasarruflar yerine kredi genişlemesi ile finanse edilmesi ülke ekonomisini sürdürülemez bir canlanma periyoduna sokacaktır. Mises (1953) altın para standardının geçerli olduğu dönemde kredi genişlemesinin kaynağı olarak oransal rezerv bankacılığına vurgu yapmıştır. Ekonomideki para miktarındaki değişmelerin para talebine göre ayarlandığı altın para standardında, kredi genişlemesinin tek yolu nispi rezerv bankacılığıdır. Ancak itibari para sistemi

ve merkez bankacılığına dayalı bir parasal sistemde nispi rezerv bankacılığına ek olarak, merkez bankalarının uyguladığı para politikaları da kredi genişlemesine neden olabilmektedir.

Kredi genişlemesi piyasa faizlerini doğal faizin altına inmesine neden olur ve bu üretici ve tüketicilere birbirleri ile uyumsuz sinyaller verir. Düşük piyasa faizi üreticilere daha önce kârlı olmayan yatırımları gerçekleştirerek üretim sürecini uzatmaları yönünde sinyal verirken, tüketiciler için daha fazla tüketmeleri yönünde sinyal vermektedir. Başlangıçta doğal faiz oranı ve piyasa faiz oranı birbirine eşitken üretici ve tüketicilerin zaman tercihleri uyumludur. Piyasa faizi düştüğünde tüketiciler daha fazla tüketim malı talebi ile üretimin geç dönemlerine yönelik taleplerini artırırken, üreticiler daha fazla sermaye malı üretimi ile üretimin daha erken dönemlerine doğru üretimlerini kaydırırlar. Bu durum, girişimciler ile tüketicilerin zaman tercihleri arasında uyumsuzluğun ortaya çıkmasına neden olmakta ve yatırımlar ile tasarruflar arasındaki fark, yaratılan ilave para ile finanse edilmektedir. Ekonomi başlangıçta bir canlanma dönemine girecektir. Ancak bu sürdürülemez bir canlanma dönemidir. Bu canlanma döneminin uzunluğu parasal genişlemenin ne kadar devam edeceğine bağlıdır. Parasal genişleme sonsuza dek sürdürülemez ve sona erdiğinde yatırımların durmasına, ekonominin durgunluk periyoduna girmesine ve krizle sonuçlanmasına sebep olur.

4.2. Değerlendirme

Bu çalışmada Cachanosky (2014)'de kullanılan yöntem uygun olarak, iktisadi faaliyet kollarına göre GSYH verilerini sermaye yoğunluğu düşük (düşük dolambaçlı) ve sermaye yoğunluğu yüksek (yüksek dolambaçlı) olarak ayırarak, bunların kendi arasında ve GSYH'ya göre performansları karşılaştırılacaktır. Çalışmada kullanılan sınıflandırma şöyledir:

Tablo 1: Ekonomik aktivitenin sınıflandırılması.

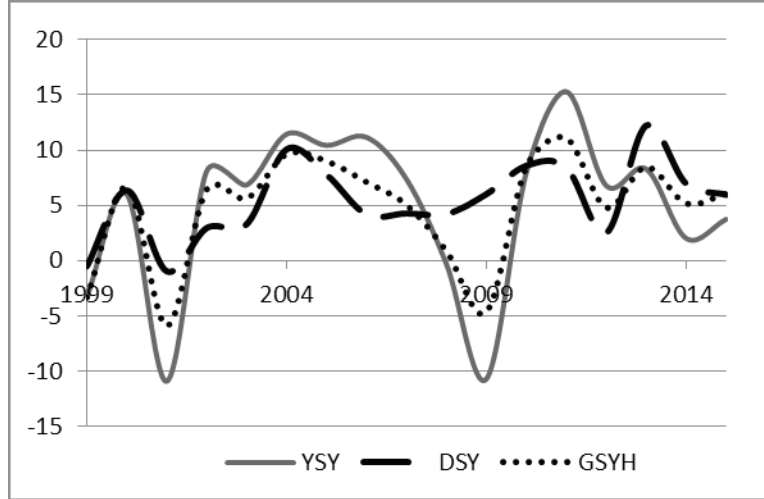
Madencilik ve Taşocakçılığı	Yüksek Sermaye Yoğunluğu
İmalat Sanayi	Yüksek Sermaye Yoğunluğu
İnşaat	Yüksek Sermaye Yoğunluğu
Ulaştırma, depolama	Yüksek Sermaye Yoğunluğu
Toptan ve perakende ticaret	Düşük Sermaye Yoğunluğu
Finans ve sigorta hizmetleri	Düşük Sermaye Yoğunluğu
Gayrimenkul faaliyetleri	Düşük Sermaye Yoğunluğu

Kaynak: Cachanosky (2014)'den uyarlanmıştır.

Teorik beklentimiz sermaye yoğunluğu yüksek olan sektörlerin canlanma ve durgunluk dönemlerinde GSYH'ya ve düşük sermaye yoğunluğuna sahip sektörlerle nazaran daha önce ve daha sert tepki vermesi ve volatilitésinin yüksek olmasıdır.

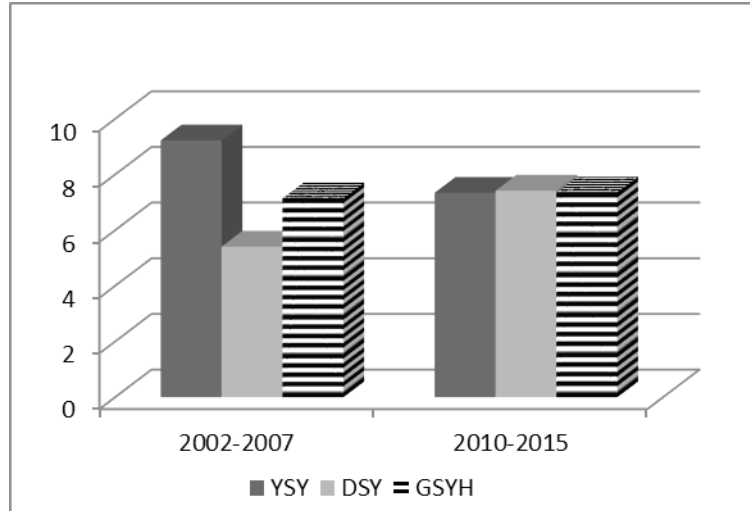
Grafik 6 ve 7 ekonomik büyümenin üretim açısından kaynaklarını göstermektedir. Yüksek sermaye yoğunluğuna sahip sektörlerin (YSY), düşük sermaye yoğunluğuna sahip sektörlerin (DSY) ve GSYH'nın büyüme oranları ayrı ayrı görülmektedir.

Grafik 6: Ekonomik büyümenin kaynakları

Kaynak: TÜİK.

Grafik 7: Dönemler itibariyle ekonomik büyümenin kaynakları

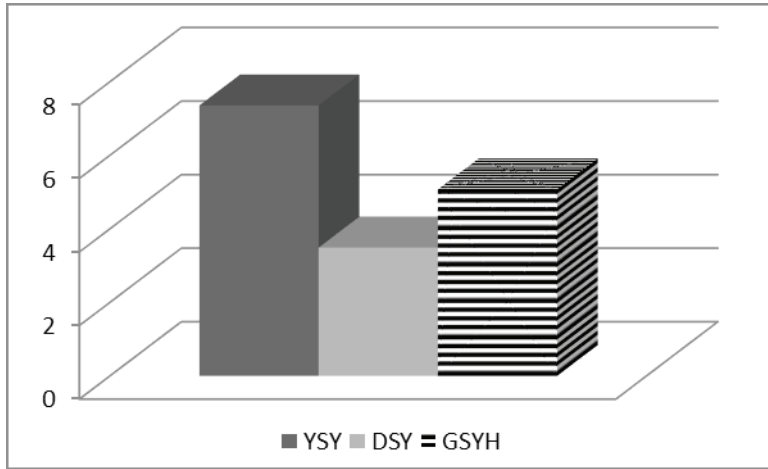
Kaynak: TÜİK.

Ekonominin canlanma, durgunluk ve kriz dönemlerinde daha sert tepki verdiği tespit edilmiştir. Bu tespit teorik beklentimizle uyumludur.

Grafik 7 dönemler itibariyle yüksek sermaye yoğunluğu ve düşük sermaye yoğunluğuna sahip sektörlerin ortalama büyüme oranlarını göstermektedir. Özellikle 2002-2007 döneminde YSY sektörlerin büyüme oranları oldukça yüksektir. 2010-2015 döneminde ise bu oran azalırken, DSY sektörlerin büyüme oranları artmış, GSYH'da ise önemli bir değişiklik olmamıştır.

Ekonomik değerlendirme yapılırken istikrarın da önemli olduğuna daha önce değinilmişti. Türkiye ekonomisinin istikrarı büyümenin kaynakları bakımından ele alındığında Grafik 8'deki gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

Grafik 8: Büyümenin kaynaklarının volatilitesi.

Kaynak: TÜİK.

Yukarıda olduğu gibi standart sapma ile 2002-2015 dönemi için hesaplanan volatilitenin, teorik beklenti ile uygun olarak, YSY sahip sektörlerde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. DSY volatilitesi GSYH'nın da gerisindedir ve beklentimizle uygun olarak dalgalanmalardan en az etkilenen, daha istikrarlı sektör olarak görülmektedir.

5. Sonuç

Bu çalışmada Türkiye'nin 1990-2015 yılları arasındaki ekonomik performansı üç döneme ayrılarak incelenmiştir. 1990-2015 periyodu dönemlere göre kendi içinde ve dünya ekonomisi ve gelişmekte olan ülkelere göre incelenmiştir. Böylece Türkiye'nin dönemler itibariyle ekonomik

performansının nasıl farklılaştığının yanı sıra, dünya ekonomilerinden farklılık gösterip göstermediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Türkiye 1990-1998 döneminde çalışmada kullanılan ülke gruplarının ortalamasından daha yüksek bir büyüme göstermiş olsa da, bu dönemdeki yüksek volatilitate ekonominin oldukça yüksek bir istikrarsızlığa sahip olduğunu göstermektedir. En istikrarlı dönem ise 2002-2007 dönemidir. Ancak burada yapılan sınıflandırmada, 1990-1998 dönemi kriz yılı olan 1994 yılını da kapsadığı için volatilitateyi olumsuz olarak etkilemiş olabilir. Bu nedenle 1994 yılını kapsam dışı bırakarak incelediğimizde, 1990-1993 dönemi volatilitatesinin diğer iki dönemden yüksek olduğu, 1995-1998 döneminin ise 2002-2007'den yüksek, 2010-2015 döneminden düşük volatilitateye sahip olduğu görülmektedir⁵. Yapılan yeni sınıflandırma 2002-2007'nin en istikrarlı dönem olma özelliğini etkilememiştir.

Yapılan inceleme neticesinde, Türkiye'nin 2001 krizi sonrası dönemde gösterdiği ekonomik performansın dünya ekonomisi ve gelişmekte olan ülkeler ile uyum içinde olduğu tespit edilmiştir. 2002-2007 döneminin olumlu gelişmelerinde kurumlar etkili olmuş olsa da ana belirleyici küresel ekonominin gelişimidir.

Büyümenin finansmanı incelendiğinde, 2001 sonrası dönemde yabancı kaynak kullanımının artması yukarıda yapılan tespiti doğrular niteliktedir. Türkiye dünyadaki ekonomik şartlardan yararlanarak, ucuz yabancı kaynaklara ulaşım imkânı ile daha rahat büyüebilmiştir.

Ekonominin konjonktürel dalgalanmaları incelendiğinde, Türkiye'deki dalgalanmaların AİÇT'nin açıklamaları ile uyumlu olduğu, bol ve ucuz para imkânlarının neden olduğu dalgalanmaların yaşanmakta olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma giriş bölümünde belirtilen bazı sınırlamalara sahiptir. Dünya ekonomik şartlarının ve kurumların gelişiminin ekonomik performansı ne kadar etkilediği başka çalışmalarda ayrıca araştırılmalıdır.

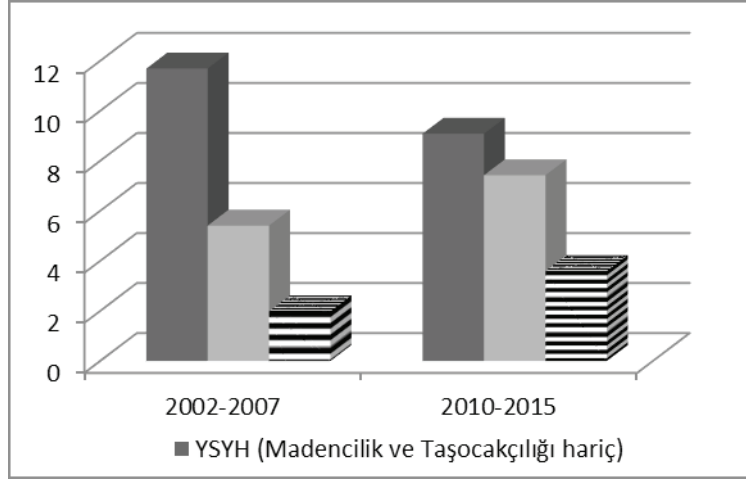
5 Veriler Ek-2'de görülebilir.

Kaynakça

- Acemoglu, D., ve Ucer, M. (2015, October). The Ups And Downs In Turkish Growth, 2002-2015: Political Dynamics, The European Union and the Institutional Slide. Nber Working Paper Series.
- Akat, A. S., ve Yazgan, E. (2013, March). Observations on Turkey's recent economic performans. Atlantic Economic Journal, 41(1): 1-27.
- Cachanosky, N. (2014). The effects of U.S. monetary policy on Colombia and Panama (2002–2007). The Quarterly Review of Economics and Finance, 54: 428-436.
- Cachanosky, N., ve Hoffmann, A. (2016). Monetary Policy, the Composition of GDP and Crisis Duration in Europe. Global Economic Review Perspectives on East Asian Economies and Industries, 45(2): 206-219.
- Mises, L. v. (1953). The Theory of Money and Credit. New Haven: Yale University Press.
- Özel, I. (2015, May). Reverting Structural Reforms in Turkey: Towards an Illiberal. Global Turkey in Europe Series Policy Brief, 22.
- Rodrik , D. (2015, April 16). Dani Rodrik's weblog Unconventional thoughts on economic development and globalization. http://rodrik.typepad.com/dani_rodriks_weblog/2015/04/turkish-economic-myths.html, Erişim Tarihi: 20 Aralık 2016
- Rodrik, D. (January/Ocak 2012). The Turkish Economy After the Global Financial Crisis. Ekonomi-TEK, 1(1): 41-61.
- Üngör, M. (2013, July). Some Observations on the Convergence Experience of Turkey. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Working Paper No: 13/29.

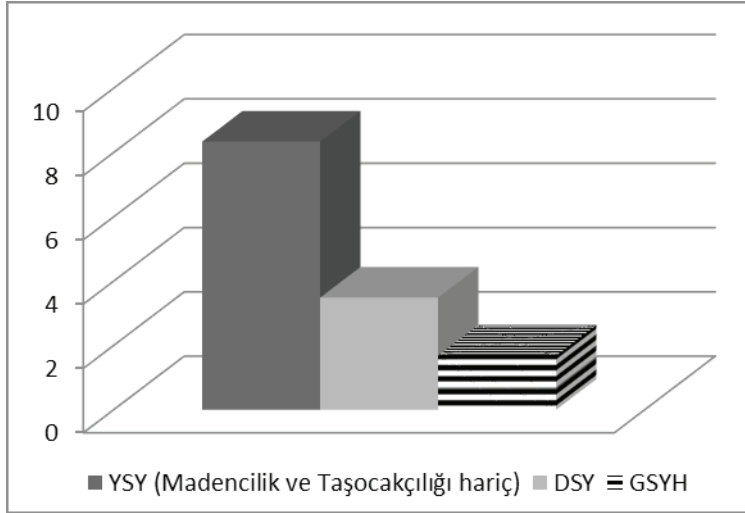
Ek-1

Dördüncü bölümde yapılan analizin sonuçlarını kontrol etmek için yüksek sermaye yoğunluğuna sahip sektörlerden GSYH içinde düşük bir payı olan Madencilik ve Taşocakçılığı sektörünü çıkararak yapılan analizlerden elde edilen sonuç, daha önce ulaşılan sonuçları daha çarpıcı hale getirmiştir.

Grafik 9: Dönemler itibariyle ekonomik büyümenin kaynakları

Kaynak: TÜİK.

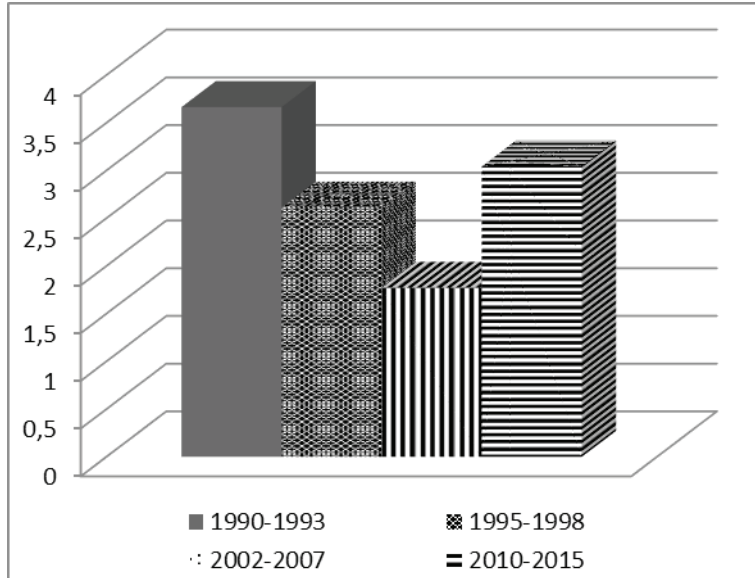
Grafik 10: Büyümenin kaynaklarının volatilitesi.

Kaynak: TÜİK.

Ek-2

Grafik 11: Ekonomik volatilité.

Kaynak: TÜİK.